

Reinterpretar la mirada: una proposta didàctica

Espai Obert

Teresa González i Verdaguer

Departament d'Educació
i d'Acció Cultural del MNAC

Esther Fuertes Fuertes

Col·laboradora externa encarregada
del projecte

L'experiència *Reinterpretar la mirada* va néixer al voltant de l'exposició temporal *Agnus Dei. L'art romànic i els artistes del segle XX*, que va tenir lloc al Museu Nacional d'Art de Catalunya entre els mesos de desembre de 1995 i març de 1996. La mostra explicava com l'art romànic havia estat i encara és un referent important en la producció artística contemporània.

Amb aquesta experiència, el Departament d'Educació pretenia que el museu esdevingués una plataforma d'intercanvi d'experiències entre l'escola, la institució i la comunitat artística. Es tractava de potenciar la sensibilitat vers el fet artístic, més que la simple adquisició de coneixements, bo i afavorint fonamentalment el desenvolupament de la creativitat. En aquest sentit, vam utilitzar les imatges contemporànies i la vivència dels artistes per a estimular i per a fer més atractiva la trobada amb el patrimoni del passat, exemplificat, en aquest cas, en la col·lecció d'art romànic. Les sales del museu es van convertir en un espai atem-

poral, punt de confluència i de diàleg entre generacions.

El mètode emprat consistia a establir unes línies de treball pluridisciplinari on intervinguessin diferents àrees del coneixement. Es partia de l'estudi de l'obra de quatre artistes presents a l'exposició: Benito, *Pintura efímera*; Zush, *The Comparative Baserds*; Miralda, *Anyell de l'Apocalipsi*, i Cuixart, *Tríptic*. El seu estudi va suggerir quatre temàtiques diferents, des de les quals es va plantejar un apropament nou a l'art romànic: l'obra de Benito (present a l'exposició amb l'obra *Pintura efímera*, cedida pel Museu de Granollers) va plantejar el tema del "ritual i l'espai sagrat"; Miralda va apropar-nos a la idea de la "funció de l'obra d'art"; amb Zush vam endinsar-nos en el tema del "llibre entès com a món de símbols i al·legories", i finalment, amb Cuixart vam explorar "el món de la màgia, de la matèria, del color i de la forma".

A partir de cada una d'aquestes temàtiques, els equips formats per les monitores del museu i per

les professores de plàstica de les escoles participants van dissenyar quatre projectes interdisciplinaris amb els quals poguessin proporcionar als nens i a les nenes una vivència creativa que els introduís, des d'una òptica contemporània, en el món fascinant de l'art romànic.

Relacionat amb l'obra de Benito —artista que ha treballat fonamentalment en el camp de les *accions*, on les seves pintures tenen una funció "arquitectural i ambiental"—, es va treballar en el tema del ritual i en la manera com la pintura reforça el contingut simbòlic de l'espai arquitectònic romànic. Es van analitzar alguns dels elements que són comuns tant a les accions com a molts actes rituals: el gest del celebrant, la música, la pintura..., que són elements claus en la transformació de l'espai ritual, tant sagrat com profà.

El cos, juntament amb el seu reconeixement i la seva relació amb l'espai, fou un dels elements per analitzar a l'escola. El grup va crear un ritual que propiciava el descobriment d'un espai i la relació que s'establia entre aquest i el seu cos. El ritual consistia, primer, a desplaçar-se lliurement per l'espai fins a trobar un lloc propi. En segon lloc, els alumnes van marcar plàsticament aquest espai mitjançant la seva silueta, que omplien d'elements, colors, signes i símbols que definien una identitat pròpia. Finalment, els alumnes van crear una sèrie de connexions plàstiques entre aquestes siluetes intervenint d'una manera particular sobre l'espai. Els diferents moments d'aquesta experiència ritual van servir per a reflexionar sobre el valor transformador i constructor que el cos i la pintura tenen sobre l'espai.

El taller relacionat amb l'obra de Zush i amb la funció del llibre durant l'edat mitjana va donar a conèixer, d'una banda, la importància d'aquest com a transmissor de cultura i, de l'altra, va potenciar la idea del llibre com a instrument d'expressió personal de pensament, de vivències i de fantasies.

Els diferents tallers plantejaven l'elaboració de llibres com a treball col·lectiu —fent un paral·lisme amb el treball dels monjos als monestirs— o com a producció personal, on es plasmava en llenguatge plàstic i escrit un fet vivencial del nen o de la nena. Després de conèixer l'obra de Zush, alguns alumnes van decidir crear un alfabet personal per a escriure els seus llibres i preservar d'aquesta manera el secret de l'experiència narrada.

La reutilització de la imatge artística i la transformació del seu significat foren els punts de partença de la proposta del taller relacionat amb l'obra de Miralda, que va donar peu a parlar de quina era la funció de l'obra d'art i de quina manera aquesta funció varia amb relació a la seva època.

D'una selecció d'imatges extretes de les pintures romàniques, els alumnes van triar aquelles que tenien un valor simbòlic especial. Partint d'aquest element, cada alumne construï una part d'unes grans estovalles que havien de ser utilitzades en un acte festiu a l'escola. La càrrega simbòlica inicial de les imatges romàniques es va transformar i va adquirir un nou significat més proper al contingut profà de la festa. En algun cas, aquesta crea-

L'artista Cuixart amb un dels grups participants.
(Fotografia: Marta Mèrida i Carles Navarro, MNAC.)

ció col·lectiva s'emprà com a element processional en una cercavila; en d'altres, com a estendard o com a estovalles, pròpiament.

Finalment, amb Cuixart es treballà en la recerca d'allò transcendent, d'allò màgic, dels secrets de l'univers i de quina manera es pot arribar en aquest coneixement per mitjà de la matèria i de la forma: pigments, materials, metalls, formes geomètriques, ritmes compositius.

El treball efectuat amb l'obra de Cuixart volia destacar el potencial màgic d'una època de l'artista i establir algunes relacions amb el valor simbòlic de l'art romànic. Els alumnes havien d'escollir una sèrie d'elements de caire plàstic: un signe, un color, figures geomètriques diferents o formes d'objectes diferents. Aquests elements compostos sobre diferents suports havien de tenir per a ells un fort contingut simbòlic relacionat amb la idea del bé i del mal, del macrocosmos i del microcosmos. En la mateixa línia, es va suggerir als nens i a les nenes que el suport de les seves creacions estigués relacionat implícitament amb allò misteriós, secret, amagador: una capsa o un paravent.

Les diferents activitats es van desenvolupar en dos àmbits: l'escola i el museu. A l'escola, el professorat de plàstica va poder treballar conjuntament amb l'equip de monitores del museu tant en el disseny com en la realització dels diferents tallers. Així, el Departament d'Educació va poder conèixer d'una manera més directa la pluralitat de realitats escolars i les necessitats a les quals la nostra feina pot ajudar a

L'escola Patufet pintant un mural després de treballar l'obra de Benito.
(Fotografia: Elisabet Lience i Agnès Capell.)

L'escola Lleó XIII va basar el seu treball en l'obra de Miralda.
(Fotografia: Virgínia Lladó i Maria Camp.)

donar sortida en l'àmbit de l'educació artística. Al museu, els alumnes i les alumnes es van posar en contacte directe amb les obres romàniques i les contemporànies i amb els creadors d'aquestes últimes. El projecte feia expressa la voluntat d'integrar la comunitat artística en la vida del museu com a mitjà per a aportar noves lectures del patrimoni i per a donar vida a la col·lecció d'art romànic des de l'òptica de la seva pròpia experiència artística i humana.

Aquest projecte, per motius d'efectivitat, només es va adreçar a escoles de Barcelona i de la seva àrea metropolitana, amb escolars d'edats compreses entre els 8 i els 13 anys. Del total de les escoles amb què vam contactar —de titularitat tant pública com privada i tant laica com religiosa—. catorze es van comprometre a tirar endavant el projecte. La majoria de les escoles participants van manifestar que el planteja-

ment pluridisciplinari, amb la participació en diferents àrees del coneixement, com ara la música, la plàstica, les ciències socials i la llengua, havia estat una de les raons principals per a la seva implicació. D'altra banda, es va fer esment especial de l'interès, per part de l'escola, en projectes que afavorissin el coneixement dels fenòmens artístics que potencien la seva relació amb el museu.

De l'avaluació de l'experiència es va desprendre que la major o la menor disposició de recursos materials, l'espai físic de què disposava l'escola i la possibilitat d'una certa flexibilitat horària havien estat factors condicionadors en el desenvolupament òptim de l'activitat.

Malgrat aquestes dificultats, els resultats de l'experiència, en general, van ser valorats com a positius. Es va destacar el paper fonamental de les monitores com

a punt de connexió entre els alumnes i les alumnes i l'activitat que es proposava. Es va remarcar la seva aportació de noves idees que van donar a conèixer diferents estratègies de treball. En contrapartida, les monitores van tenir l'ocasió de treballar conjuntament amb les mestres, cosa que les va apropar al món de l'escola i les va ajudar a adequar les seves propostes teòriques a les necessitats reals de cada centre i de cada grup d'edat.

En la valoració del plantejament teòric de l'experiència es va constatar, en algunes ocasions, la dificultat que va representar establir els vincles de relació entre l'art romànic i l'art contemporani, sobretot en aquelles experiències que plantejaven unes línies de treball que potenciaven més les relacions de caire conceptual —com era el cas de Benito i de Miralda— i no pas en aquelles que es basaven fonamentalment en el descobriment de similituds plàstiques o iconogràfiques. Malgrat aquesta dificultat, vam constatar que l'apropament previ a la plàstica contemporània va provocar curiositat i una millor predisposició a conèixer l'art romànic. D'altra banda, el nostre objectiu de potenciar el treball creatiu es va veure assolit en la qualitat dels treballs dels alumnes, en alguns casos d'una gran sensibilitat plàstica.

Finalment, un dels punts forts del nostre projecte va ser el contacte humà, amb l'intercanvi consegüent que es va establir entre l'alumnat i els artistes participants. Ambdues parts van destacar el sentit únic i enriquidor de l'experiència.

Treball de l'escola Tàber inspirat en l'obra de Zush.

(Fotografia: Toni Muñoz i Marta Vilalta.)

